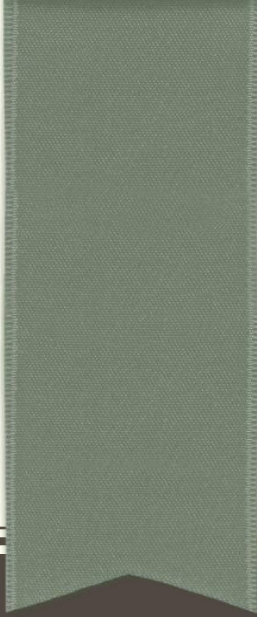

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ Ι

(ΑΡΕΤΟΚΡΑΤΙΑ – ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΗΔΟΝΙΣΜΟΣ)

Διδάσκοντες:
Α. Ενότητες 1-6: Αναπλ. Καθηγητής Γ. Καλογεράκος.
Β. Ενότητες 7-12: Δρ. Π. Κορμάς.

10-11^Η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΚΑΙ ΚΥΡΗΝΑΪΚΗ ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Επικουρισμός – Εισαγωγικά Στοιχεία

- Επίκουρος (341 π.Χ. - 270 π.Χ.)
- Κήπος του Επίκουρου (κτήμα ανάμεσα στο Δίπυλο και την Ακαδημία) – δυνατότητα φοίτησης ανεξαρτήτων φύλου, ηλικίας, κοινωνικής τάξης
- Ο Επίκουρος ανέπτυξε ένα ολοκληρωμένο σύστημα ηθικής και φυσικής φιλοσοφίας, υποδεικνύοντας το δρόμο για την ευδαίμονα ζωή.
- Η σχολή αποσκοπούσε στη διαμόρφωση φιλικών δεσμών, με γνώμονα την πεποίθηση ότι *«δεν πρέπει να εξαναγκάζεται η ανθρώπινη φύση, αλλά να πείθεται»*.
- Όταν πέθανε, ο Επίκουρος κληροδότησε το σπίτι και τον κήπο του, ώστε να χρησιμοποιείται από την επικούρεια κοινότητα. Κατά πάσα πιθανότητα, οι μετέπειτα αρχηγοί της σχολής διόριζαν ο καθένας τον διάδοχό του.

Επικουρισμός – Εισαγωγικά Στοιχεία

- Ο Επίκουρος ξεκινά με την ερώτηση που έκανε ο Σωκράτης στο τέλος του 5ου αιώνα: τι είναι η καλή ζωή;
- Η απάντηση του Επίκουρου είναι ότι το καλό δεν έγκειται στην αρετή, τη δικαιοσύνη ή τη σοφία, αλλά στην ευδαιμονία.
- Για πρώτη φορά στην ιστορία της φιλοσοφίας, ο εαυτός τίθεται προς αναζήτηση ενός τρόπου ζωής, ενώ η φιλοσοφία δεν περιορίζεται στη φιλοσοφική διαλεκτική εντελώς αποκομμένη από την ίδια τη ζωή.
- Ο Επίκουρος συνδέεται με φιλοσόφους και στοχαστές όπως ο Gassendi, Montaigne, Hobbes, Rousseau, Comte, Marx, Nietzsche.

Επικουρισμός - Επιρροές

- Οι Αναξαγόρας, Αρχέλαος, Δημόκριτος και Αριστοτέλης άσκησαν έντονη επίδραση στην πορεία της σκέψης του Επικούρου.
- Απέρριψε τον Πλατωνισμό ως μυθολογία κενή περιεχομένου.
- Δέχτηκε τις επιδράσεις του Σκεπτικισμού και την Αριστοτελική παρατήρηση μέσω των αισθήσεων.
- Αποδεχόμενος, ακόμα, την ατομική θεωρία του Δημόκριτου, προχώρησε σε μερικές τροποποιήσεις της, με την κατάρριψη του ντετερμινισμού και την εισαγωγή της έννοιας του τυχαίου.
- Η στάση του φιλοσόφου απέναντι στις προ-επικούρειες κοσμοθεωρίες αντικατοπτρίζει τον διαλλακτικό χαρακτήρα του και τον θετικό, αναλυτικό και συνδυαστικό τρόπο σκέψης του.
- Αφού επιχείρησε να συλλάβει τις επιμέρους θεωρίες, προχώρησε στη διαμόρφωση της δικής του κοσμοθεωρίας.

Διαίρεση της Επικούρειας φιλοσοφίας

- Η φιλοσοφία του Επίκουρου διακρίνεται στην **Φυσική**, την **Ηθική** και τον **Κανόνα**, ο οποίος αποτελεί την μέθοδο προσέγγισης της αλήθειας και ισοδυναμεί με αυτό που οι άλλες σχολές ονόμαζαν Λογική.

Διαιρείται λοιπόν σε τρία μέρη, στο κανονικό, στο φυσικό και στο ηθικό. Λοιπόν το κανονικό είναι εισαγωγικό στη μεθοδολογία της διδασκαλίας του και υπάρχει σ'ένα βιβλίο του που έχει ως τίτλο του τη λέξη Κανόνας το φυσικό περιλαμβάνει όλη τη θεωρία "Περί φύσεως" και είναι στα τριανταεπτά βιβλία "Περί φύσεως" και στις επιστολές του κατά τα επιμέρους στοιχεία της· το ηθικό είναι για τα αντικείμενα της προτίμησης και της αποφυγής και βρίσκεται στα βιβλία "Περί βίων" στις επιστολές και στο "Για το σκοπό της ζωής".

Οι Επικούρειοι συνηθίζουν να κατατάσσουν το κανονικό με το φυσικό και να το ονομάζουν θεωρία για το κριτήριο της αλήθειας και την πρώτη αρχή για τη φύση των πραγμάτων· το ηθικό το ονομάζουν θεωρία για τα αντικείμενα της προτίμησης και της αποστροφής, για τα είδη και για το σκοπό της ζωής.

Διογ. Λαέρτ. 10.30

Κανόνας

- Η λέξη «κανών» αποδίδεται στη νέα ελληνική με τον όρο «χάρακας» και σημαίνει «το εργαλείο με το οποίο μπορούμε να αντιληφθούμε την πραγματικότητα με μεγαλύτερη ακρίβεια».
- Δεν ασχολήθηκε κατ' αποκλειστικότητα με τη Λογική ως Λογική, όπως οι Στωικοί φιλόσοφοι, αλλά επεδίωξε να αποφύγει την πολυπλοκότητα, ώστε να διατηρήσει μόνο εμπειρικές αρχές και κριτήρια που είναι απαραίτητα και έχουν δυνατότητα να συμβάλουν στην απόδειξη της εγκυρότητας των συμπερασμάτων σχετικά με τη φύση που διέπει τον κόσμο και τη θέση που καταλαμβάνουμε μέσα σε αυτόν.
- Στον Κανόνα περιλαμβάνεται το τρίπτυχο της παρατήρησης της φύσης μέσω των αισθήσεων, της εμπειρίας και του συλλογισμού.

Κανόνας II

Απορρίπτουν τη διαλεκτική ως παρασύρουσα· γι'αυτούς αρκεί όσοι ερευνούν τη φύση να προχωρούν στηριγμένοι στις λέξεις που αναφέρονται στα πράγματα.

Στον Κανόνα λοιπόν ο Επίκουρος λέει ότι κριτήρια της αλήθειας είναι οι αισθήσεις, οι προλήψεις και τα συναισθήματα, ενώ οι Επικούρειοι προσθέτουν σ'αυτά και την προσήλωση του νου στις νοητικές παραστάσεις...

Διογ. Λαέρτ. 10.31

Αίσθηση

- Είναι η άμεση αντίληψη μέσω των αισθητηρίων οργάνων, μία φυσική αρμονία των οργάνων και του κάθε αντικειμένου, του σώματος και των ιδιοτήτων του.
- Σε κάθε περίπτωση, **στην επικούρεια γνωσιολογία υπάρχει μια αποκλειστική σύνδεση μεταξύ της αίσθησης και της γνώσης, με την έννοια ότι η αίσθηση θεωρείται αλάθητο κριτήριο αλήθειας.**
- Ωστόσο, οι αισθήσεις είναι άλογες και δεν έχουν μνήμη· άρα δεν μπορούν να αποθηκεύσουν το περιεχόμενο της αναφοράς τους και να ασκήσουν κάποια ανώτερη γνωσιακή διεργασία.
- Το γεγονός ότι αυτό το μοντέλο για την αίσθηση αποκλείει κάθε γνωστική διαδικασία είναι που δεν αφήνει περιθώριο για λάθος.
- Φαντασία (ή παράσταση ή εντύπωση) είναι κάθε αισθητηριακό συμβάν που μπορεί να εγγραφεί στη συνείδηση. Η φαντασία εγκαθιδρύει μια άμεση σύνδεση ανάμεσα στο ίδιο το αντικείμενο και στα αισθητήρια όργανα, γίνεται ο μηχανισμός με τον οποίο ο Επίκουρος μπορεί να εξηγήσει την αντίληψη και τη γνωσία.

Πάθη

- Τα πάθη είναι η **ηδονή** και ο **πόνος** (αλγηδών).
- Η ηδονή από τη μία προκύπτει από ό,τι είναι καλό και οικείον (συγγενικό προς την φύση του), ενώ ο πόνος από ό,τι είναι εχθρικό· βάσει αυτών τελικά αποφασίζουμε τι θα επιλέξουμε και τι θα απορρίψουμε.
- Έτσι, απέναντι από τις αρετές, οι οποίες προκαλούν την ηδονή και έχουν θετικό αντίκρισμα στον άνθρωπο, τοποθετούνται οι κακίες, τα αποτελέσματα, δηλαδή, των συναισθημάτων που υπερβαίνουν το μέτρο.
- Απορρέουν από τις εσφαλμένες κρίσεις του ανθρώπου, οι οποίες εως ένα βαθμό συνιστούν στοιχείο του χαρακτήρα, και προκαλούν αναστάτωση και απομάκρυνση από τον **καθολικό στόχο της αταραξίας**.

Πρόληψη

- Η πρόληψη αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία επιμέρους άλογες και ανεξάρτητες από τη μνήμη εντυπώσεις των αισθήσεων και λειτουργίες συγχρωτίζονται για να σχηματίσουν είδωλα αντικειμένων που έχουν εμφανιστεί πολλές φορές στο υποκείμενο της αντίληψης μέσω της αισθήσεως και ενδεχομένως μέσω των παθών.
- Είναι δεδομένα που μέσα από την επανάληψη των αισθήσεων αποθηκεύτηκαν στον εγκέφαλο και δεν είναι αυθαίρετα προϊόντα του νου.

Voula Tsouna, “Epicurean Preconceptions,” *Phronesis* 61 (2016): 164.

Εμπειρία

Η επικούρεια επιστημολογία θέτει, επομένως, την εμπειρία μέσω των αισθήσεων ως θεμέλιο της γνώσης. Σχετικά με το ρόλο της εμπειρίας στην ανθρώπινη νόηση, ο Άγγλος εμπειριστής φιλόσοφος John Locke, έχει γράψει:

«Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι ο νους είναι, όπως λέμε, λευκό χαρτί, κενό από οποιουσδήποτε χαρακτήρες, χωρίς καμία ιδέα. Πώς γίνεται και γεμίζει; Από που προέρχονται αυτά τα τεράστια αποθέματα με τα οποία τον γέμισε η ακούραστη και απέραντη φαντασία του ανθρώπου με σχεδόν ατέλειωτη ποικιλία; Από που βρήκε όλα τα υλικά της λογικής και της γνώσης; Σ' αυτά τα ερωτήματα απαντώ, με μια λέξη: από την εμπειρία: σ' αυτήν βρίσκεται όλη γνώση μας – και απ' αυτήν προέρχεται τελικά. Η παρατήρησή μας είτε για τα εξωτερικά, αισθητά αντικείμενα, είτε για τις εσωτερικές λειτουργίες του μυαλού μας, που γίνονται αντιληπτά κι επεξεργάσιμα από εμάς τους ίδιους, είναι αυτή που παρέχει στη νόησή μας όλα τα υλικά της σκέψης. Αυτά τα δύο είναι οι πηγές της γνώσης, απ' όπου αναβλύζουν όλες οι ιδέες που έχουμε, ή που μπορούμε να έχουμε με φυσικό τρόπο.»

John Locke, Δοκίμιο περί της ανθρώπινης νοήσεως, II.i.2, όπως παρατίθεται στο: Michael Mayers, Τζον Λοκ, μεταφρ. Ειρήνη Ραζή (Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος, 2004), 16.

Φυσική

- Η φυσική φιλοσοφία αποτέλεσε ιδιαίτερα σημαντικό τομέα για τον Επίκουρο, ο οποίος την αντιλαμβάνεται ως ένα στοιχείο που δεν απαιτεί τη χρήση υπερφυσικών όντων προκειμένου να ερμηνευτεί.
- Συνδύασε την Ατομική Φυσική από τον Δημόκριτο και την αισθησιοκρατική Βιολογία από τον Αριστοτέλη, διορθώνοντας τις μεταξύ τους ασυμβατότητες και δημιουργώντας μια συνεκτική Φυσιολογία.

Jean Brun, *Ο Επικουρισμός*, μεταφρ. Α. Πολέμη (Αθήνα: Εκδόσεις Δαίδαλος-Ζαχαρόπουλος, 2008), 50-1.

- Η δομή της Επικούρειας φυσικής θεμελιώνεται στη βάση της Ατομικής θεωρίας των Ατομικών Φιλοσόφων που ανέπτυξαν τη θεωρία πώς ό,τι υπάρχει μπορεί να αναχθεί σε δύο μοναδικά είδη πραγμάτων: το πλήρες (σύνολο αδιαίρετων σωμάτων) και το κενό.

Παρέκκλιση: η τυχαία κίνηση

- Ισχυρίστηκε ότι τα άτομα εκτελούν τριών ειδών κινήσεις: την φυσιολογική τους κίνηση προς τα κάτω λόγω του βάρους τους, την κίνηση μετά από σύγκρουση με άλλο άτομο (συμφωνώντας με τον Δημόκριτο) κατά την οποία αλλάζουν κατεύθυνση (όχι όμως και ταχύτητα) και την τυχαία «παρέκκλιση». Η τελευταία λαμβάνει χώρα σε απρόβλεπτο χρόνο και χώρο και συνιστά την αυτόματη μετακίνηση του ατόμου σε μια ελάχιστη αδιαίρετη μονάδα του χώρου, εξαιτίας της βαρύτητας.

Brun, Ο Επικουρισμός, 70-1

- Η παρέκκλιση, αντικατοπτρίζει την πεποίθησή του πως τα πάντα δημιουργούνται με βάση τους φυσικούς νόμους που προσφέρουν στον άνθρωπο τη δυνατότητα να **δρα σύμφωνα με την ελεύθερη βούλησή του** και όχι με κάποια θεϊκή παρέμβαση που κρατά τον άνθρωπο δέσμιο κάποιου προκαθορισμένου πεπρωμένου. Ταυτόχρονα, αναδύεται μία εσωτερική δύναμη, η θέληση, που απαλλάσσει τον άνθρωπο από την αδρανή στάση απέναντι στις αισθήσεις.

Η παρέκκλιση φέρνει τον Επίκουρο σε διαφωνία με την αιτιοκρατία των Στωικών και ασκεί μεγάλη επίδραση στην διαμόρφωση μεταγενέστερων κοσμοαντιλήψεων

Ελεύθερη Προαίρεση

- Ο άνθρωπος που λαμβάνει γνώση της φύσης της ύπαρξής του, διαθέτει την πλήρη ελευθερία αυτενέργειας με απώτερο σκοπό την διαμόρφωση των συνθηκών της ζωής του και του ευρύτερου κοινωνικού και φυσικού κόσμου που τον περιβάλλει.
- Η ελεύθερη αυτή προαίρεση που διαθέτει ο άνθρωπος τον καθιστά κύριο των πράξεών του και υποστηρίζεται από την ύπαρξη του τυχαίου στη Φύση.
- Η άποψη, λοιπόν, του Επίκουρου για την ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση προκύπτει από την ατομική φυσική και ωθεί τους ανθρώπους να ζουν μια πιο ευτυχή ζωή, απολαμβάνοντας κάθε στιγμή στο μέγιστο βαθμό.
- Επιπλέον, είναι χαρακτηριστικό πως το άλογο μέρος της ψυχής, το υποσυνείδητο, διαταράσσει τον συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου, γεγονός που επιβάλλει την άενη λειτουργία του νου.

Γιαπιτζάκης, *Επικούρειων Δόξαι. Η τέχνη της ευδαιμονίας*, 47-9.

Γιαπιτζάκης, *Φιλοδήμου Περί παρρησίας: Η επικούρεια ψυχοθεραπεία*, 30-4.

Ανδριόπουλος, *Αρχαία Ελληνική Γνωσιοθεωρία*, 236-9.

Ψυχή I

- Στο βιβλίο 3, ο Λουκρήτιος πραγματεύεται τη φύση και τη θνητότητα της ψυχής/πνεύματος. Αναλύει την ατομική δομή της ψυχής και πραγματεύεται ψυχοθεραπευτικά το θέμα του θανάτου.
- Σύμφωνα με τον ατομισμό του Λουκρητίου, η ψυχή διακρίνεται σε δύο μέρη: *animus* και *anima*.
- Ο **νους (animus)** είναι η **έδρα των συναισθημάτων και της σκέψης** και δεν πρέπει να ταυτίζεται με την **ψυχή (anima)**, στην οποία **εδρεύουν οι αισθήσεις**. Τα δύο αυτά μέρη δεν είναι διαφορετικά σε είδος από το σώμα (*corpus*), αλλά συντίθενται από ένα συγκεκριμένο συνδυασμό ατόμων. Είναι προϊόντα ατομικής κίνησης και διάταξης.
- Από τη στιγμή που η ψυχή είναι ένα υλικό σώμα, η φυσιολογία ή η ψυχολογία είναι απλώς φυσική. Εφόσον όλα είναι ατομικά, η επιστήμη της ψυχής είναι ισοδύναμα η επιστήμη της φύσης. Ο ατομισμός του Λουκρητίου είναι μια αρχαία ψυχο-φυσική.

Ψυχή II

- Η anima και animus είναι και τα δύο υλικές εκδοχές της ατομικής ψυχής.
- Ο Long και ο Sedley (1986) χρησιμοποιώντας γλώσσα φυσιολογίας βλέπουν την ψυχή (anima) ως το νευρικό σύστημα και τον νου (animus) ως τον εγκέφαλο.
- Ο Rist βλέπει τη διαφορά με όρους λογικής: animus - λογική και anima- μη λογική.
- Ο animus εδρεύει στο κέντρο του στήθους και κυβερνά όλο το σώμα. Συνοπτικά, η anima είναι η εξουσία της αίσθησης και ο animus η εξουσία της σκέψης και του συναισθήματος.

Λοιπόν, ο νους κι η ψυχή κρατιούνται σφιχτοδεμένα μεταξύ τους κι αποτελούν μια ενιαία φύση όμως η φρόνηση, αυτό που ονομάζουμε νου και λογικό, δεσπόζει σ' ολόκληρο το σώμα κι η έδρα της βρίσκεται καταμεσής του στήθους. Απ' εδώ ξεπηδά ο φόβος κι ο τρόμος και της χαράς η γλύκα. Εδώ λοιπόν βρίσκεται ο νους κι ο λογισμός. Η υπόλοιπη ψυχή είναι μοιρασμένη σ' ολόκληροτο κορμί και κινείται όπως της υπαγορεύει ο νους. III. 136-42

Ηθική

- Ηθική κατέχει **πρωταρχική θέση** και αντικατοπτρίζει ένα εσώτατο ενδιαφέρον για τη χρησιμότητα της φιλοσοφίας και για τον λόγο της ύπαρξής της, ενώ ταυτόχρονα πραγματεύεται καίρια θέματα, όπως η ευδαιμονία, το καλό και το κακό, ο θάνατος, το αγαθό, η ηδονή, οι επιθυμίες, οι αρετές, η φιλία.
- Ο Επίκουρος επιδιώκει να τονίσει την υποδεέστερη θέση την οποία κατέχει ο άνθρωπος και στη συνέχεια να χαράξει την πορεία προς **το ευ ζην**, τη γαλήνια και ειρηνική διαβίωση, την αταραξία.
- Απέφυγε την πολυπλοκότητα και συγκέντρωσε το ενδιαφέρον του στην **αποδέσμευση από τους παράλογους φόβους**, στην γόνιμη αμφισβήτηση των αντιλήψεων, στην **ψυχική αταραξία** και στον αυτοέλεγχο.
- Σε μια διατύπωση, γνωστή ως **τετραφάρμακος**, οριοθετεί την ηθική του θεωρία: *ο θεός δεν είναι επίφοβος, τον θάνατο δεν τον αισθανόμαστε· εύκολα αποκτιέται το καλό, και εύκολα αντέχεται το κακό*

Ηδονή

- Η ευδαιμονία έρχεται μέσα από την ηδονή, που σημαίνει απουσία τόσο του σωμαστικού πόνου όσο και των ψυχικών διαταραχών.
- κάποιος που κατανοεί ότι η ηδονή είναι το τέλος θα συμπεριφέρεται με τρόπους που γενικά οι άνθρωποι αναγνωρίζουν ως ενάρετους.
- **Μεταξύ της ηδονικής ζωής και της ενάρετης ζωής υπάρχει μονόδρομη λογική συνέπεια**, δηλαδή η πρώτη συνεπάγεται ότι όλες οι αρετές είναι παρούσες την ίδια στιγμή. Η αρετή είναι μια μοναδική κατάσταση στην οποία όλες οι επιμέρους αρετές είναι αδιαχώριστες η μία από την άλλη, αν και διακριτές μεταξύ τους

Φόβος του θανάτου

- Η επικούρεια φιλοσοφία υποστηρίζει ότι η διαταραχή στην ψυχή προκαλείται είτε από **προληπτικές πεποιθήσεις**, είτε από **μη φυσικές επιθυμίες**.
- Το κοινό ανάμεσα στο φόβο και την επιθυμία είναι ότι τα αντικείμενά τους είναι ματαιόδοξα ή εσφαλμένης αντίληψης.
- Στην πρώτη περίπτωση, ο πιο σημαντικός είναι ο φόβος του θανάτου. Αυτό που ο Επίκουρος μας συμβουλεύει να αποφύγουμε **δεν είναι ο στιγμιαίος φόβος** όταν βρισκόμαστε σε μια δυνητικά θανατηφόρα κατάσταση, αλλά **ένας πιο αφηρημένος φόβος που προκαλείται από την ιδέα του θανάτου**.
- Το επιχείρημα των Επικούρειων είναι ότι ο φόβος για δυσάρεστες καταστάσεις που σωστά φοβόμαστε προϋποθέτει επίγνωση. **Όμως μετά τον θάνατο δεν υπάρχει επίγνωση, επομένως δεν υπάρχει κάτι να φοβόμαστε.**

-
-
- Σε γενικές γραμμές, οι Επικούρειοι συνιστούν τη μείωση των επιθυμιών και την απλή ζωή για την ευδαιμονία.
 - Οι μάταιες και κενές επιθυμίες για φήμη, πολιτική εξουσία ή μεγάλη πολυτέλεια πρέπει να εξαλειφθούν, επειδή είναι δύσκολο να ικανοποιηθούν και είναι επιθυμίες για πράγματα που δεν χρειαζόμαστε πραγματικά, ενώ οι επιθυμίες για φαγητό, νερό και στέγη είναι και φυσικές και απαραίτητες, είτε για να ζήσουμε, είτε τουλάχιστον για να ζήσουμε άνετα.
 - Οι Επικούρειοι, δηλαδή, δεν είναι παρορμητικοί και ασυγκράτητοι «ηδονιστές»· δεν θεωρούνται άξιοι όλοι οι δρόμοι για την ηδονή. Πρέπει να αποφεύγεται κάθε πρακτική βραχυπρόθεσμης ευχαρίστησης, όταν αυτή συνεπιφέρει μακροπρόθεσμη ταραχή.

O'Keefe, "Hedonistic Theories of Well-Being in Antiquity,"2.

Επικούρειος Σοφός I

- Ο Επικούρειος Σοφός είναι ευδαίμων γιατί αναγνωρίζει τι έχει αξία στη ζωή και απορρίπτει ό,τι είναι μη απαραίτητο, αποκτώντας αγαθά σε συμφωνία με τη φύση. Είναι μια σοφία που, πάνω απ' όλα εστιάζει στην πρακτική και την ηθική.

Román Alcalá, "Indifference and Commitment," 91

- Οι Επικούρειοι προσπαθούν να συμβιβάσουν τις απαιτήσεις της ηθικής και της φρόνησης, όχι με την υποταγή της ηθικής, αλλά με την ενσωμάτωση της ηθικής στις αντιλήψεις τους για την ευημερία.
- Ένεργώντας με τρόπο ευγενή και αξιέπαινο, ο ενάρετος άνθρωπος ζει καλά και εκπληρώνει το τέλος του επιτυγχάνοντας ευδαιμονία. Αντίθετα, ο φαύλος άνθρωπος είναι και ηθικά καταδικαστέος και ζει άσχημα ως άνθρωπος, εκφράζοντας ελαττώματα του χαρακτήρα και της πρακτικής ορθολογικότητας και, ως εκ τούτου, είναι δυσारेστημένος.

Επικούρειος Σοφός II

- Για τον Επίκουρο, η ηδονή και ο πόνος πρέπει να αντιμετωπίζονται από την προοπτική του όλου βίου.
- Ο χρόνος είναι για τις επιθυμίες μας ό,τι ο χώρος για τα άτομα. Όπως, δηλαδή, αν τα άτομα περιοριστούν σε ένα μικρό χώρο, οι μεταξύ τους συγκρούσεις αυξάνουν έτσι και οι επιθυμίες αν θεωρηθούν σε ένα ευρύ φάσμα χρόνου δεν είναι τελικά ακατανίκητες.
- Ο Σοφός είναι εκείνος που μπορεί να επιλέξει την αυτοπειθαρχία έναντι του χάους και των αντιθέσεων των επιθυμιών και των παθών.
- Για τον Σοφό κάθε στιγμή φιλτράρεται μέσα από την αντιπαράθεση με το τέλος (πέρα από το παρόν).
- Είναι στο χέρι μας να διαμορφώσουμε το μέλλον σύμφωνα με τη νοήμονα αξία της ευδαιμονίας.

Επικούρειος Σοφός III

- Ο Επικούρειος Σοφός είναι ικανός να ασκεί αυτοέλεγχο και η ζωή του -ως συνεκτική ολότητα- συνίσταται από τη δύναμη να δημιουργεί αυτοσυγκράτηση και τελειότητα κάτω από τους δικούς του κανόνες. Υπό αυτήν την έννοια, ο Επίκουρος αποσυνδέεται από τον ηδονισμό και εντάσσεται σε μια συνολική οικονομία ζωής με αρετές και πρακτικές αυτο-καλλιέργειας.
- Η **Επικούρεια αταραξία** δεν είναι απλώς μια κατάσταση του νου, είναι μια κατάσταση ύπαρξης που εξαρτάται από την ανακάλυψη μιας άλλης μορφής ηδονής, της ύπαρξης και όχι της κατοχής ή της κατανάλωσης.
- Η **αυτάρκεια** είναι αυτή η ιδιότητα που μπορεί να υποσχεθεί αταραξία και η αναζήτηση της ευδαιμονίας προκύπτει να είναι αναζήτηση για ελευθερία, αφού δεν εξαρτάται από τίποτα εκτός από τον εαυτό της.

Αρίστιππος, Κυρηναϊκή Σχολή

- Η γνωσιοθεωρία των κυρηναϊκών ήταν σκεπτικιστική. Μπορούμε να γνωρίζουμε μόνο τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται οι αισθήσεις μας (π.χ. γνωρίζω ότι λευκαίνομαι, όχι ωστόσο και τι είναι το λευκό, που προκαλεί αυτή την αίσθηση).
- Βασικό αξίωμα της Σχολής ήταν ότι η κυρία επιδίωξη του ανθρώπου στη ζωή του αν θέλει να γίνει ευτυχισμένος, πρέπει να είναι η κάρπωση όσο γίνεται πιο έντονων και βέβαιων ηδονών.
- Τα κριτήρια επιλογής των ηδονών είναι η έντασή τους και η χρονική εγγύτητά τους. Επιλέγουμε δηλαδή εκείνη που υπερέχει κατά τη ποσότητα, δηλαδή εκείνη που θα μας ικανοποιήσει περισσότερο. Επιλέγουμε επίσης αυτές που μπορούμε να καρπωθούμε στο εγγύς μέλλον, κι όχι αυτές που ανάγονται στο απώτερο.

Επίκουρος - Αρίστιππος

- Η ηδονή είναι η κύρια αξία του Επικουρισμού, είναι καλή από μόνη της, αυτή καθεαυτή.
- Σε αυτό το πλαίσιο η θεωρία του Επίκουρου είναι παρόμοια με εκείνη του Αρίστιππου και της Κυρηναϊκής Σχολής: Η τοποθέτηση του Αρίστιππου μπορεί να γίνει αντιληπτή ως η απόλυτη πίστη στην παρούσα στιγμή και άρα στην απόλαυση που είναι δυνατό να επιτευχθεί σε κάθε απειροελάχιστο τμήμα του παρόντος χρόνου. Με αυτή την έννοια θα πρέπει να αφαιρείται κάθε σκέψη που εμπλέκει διάρκεια και διαδοχή, κάνοντας τους εαυτούς μας παρόντες στη ρεαλιστική διάσταση της απόλαυσης.
- Η διαφορά με τους Κυρηναϊκούς είναι ότι ο Επίκουρος στοχεύει στην καταστηματική ηδονή, την ευδαιμονία, κατά συνέπεια προτιμά να επιλέγει με φρόνηση κάποια ηδονή μόνο εάν δεν οδηγηθεί σε μεγαλύτερο πόνο, αλλά και αντίστροφα προτιμά να επιλέγει κάποιο πόνο εφόσον οδηγηθεί σε μεγαλύτερη ηδονή. Για τους Επικούρειους ο ευδαιμονικός βίος χρειάζεται αντικειμενική γνώση της φύσης, φρόνηση, αρετή και φιλία. Αντίθετα, οι Κυρηναϊκοί θεωρούν ότι δεν υπάρχει αντικειμενική γνώση αλλά μόνο υποκειμενικές απόψεις, ότι η αρετή και η φιλία είναι κοινωνικές συμβάσεις και ότι η διαρκής ευδαιμονία δεν είναι εφικτή.
- Τον ακραίο ηδονισμό τον εκφράζει ο Αρίστιππος και τον μετριοπαθή ο Επίκουρος.

Testa and Dennis, "Pleasure and Self-Cultivation in Guyau and Nietzsche," 108-9.

Χρήστος Γιαπιτζάκης, "Διαφορές του Αριστιππισμού και της Επικούρειας φιλοσοφίας," διαθέσιμο στη διαδικτυακή διεύθυνση: http://www.epicuros.gr/arthra/a_arthra_aristippos_epicuros.pdf.

Ηδονή - Ευδαιμονία

Ηδονή

- συνυφασμένη με το χρόνο (προσδιορίζεται από ορισμένα χρονικά πλαίσια),
- Ιδιοτελής
- απλή, μεμονωμένη και συγκεκριμένη κατάσταση
- “ηδονισμός” πιστεύει, ότι “μια πράξη είναι ηθικά ορθή, και συνεισφέρει στην ευτυχία του πράττοντος προσώπου, εφόσον του αποφέρει κάποια ηδονή, διαφορετικά είναι ηθικά επιλήψιμη”.

Ευδαιμονία

- ευδαιμονία είναι συνδεδεμένη με την αιωνιότητα
- Ανιδιοτελής
- η ευδαιμονία είναι μια κατάσταση σύνθετη από ποικίλα, συχνά ετερόκλητα μεταξύ τους στοιχεία
(ακόμη και ο πόνος -που απουσιάζει στον προσδιορισμό της ηδονής- όπως υποστήριξε ο Επίκουρος, μπορεί με άλλες ψυχικές καταστάσεις να αποτελέσει παράμετρο ευτυχίας του ανθρώπου).
- Ο “ευδαιμονισμός” είναι το ηθικό δόγμα που θεωρεί, ότι η ευτυχία αποτελεί την έσχατη δικαιολόγηση της ηθικότητας. Ο ηθικός ευδαιμονισμός, συνδυάζεται ενίοτε με τον ψυχολογικό ευδαιμονισμό, δηλαδή την άποψη ότι κάθε ελεύθερη και εμπρόθετη πράξη έχει ως τελικό στόχο την ευτυχία του δρώντος.

Πηγές – Βιβλιογραφία I

- Γιαπιτζάκης, Χρήστος. “Διαφορές του Αριστιππισμού και της Επικούρειας φιλοσοφίας.” Διαθέσιμο στη διαδικτυακή διεύθυνση: http://www.epicuros.gr/arthra/a_arthra_aristippos_epicuros.pdf.
- Γιαπιτζάκης, Χρήστος. *Επικούρειων Δόξαι. Η τέχνη της ευδαιμονίας*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Θύραθεν. 2014.
- Γιαπιτζάκης, Χρήστος. *Φιλόδημος. Περί Παρρησίας. Επικούρεια Ψυχοθεραπεία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Θύραθεν. 2016.
- Ζωγραφίδης, Γιώργος. *Επίκουρος. Ηθική. Η Θεραπεία της Ψυχής*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτρος. 2019.
- Brun, Jean. *Ο Επικουρισμός*. Μετ. Α. Πολέμη. Αθήνα: Εκδόσεις Δαίδαλος-Ζαχαρόπουλος, 2008.
- Gabb, Sean. “Epicurus: Father of Enlightenment.” *Philosophical Notes* 80 (2007): 1-15. <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/philn/philn080.pdf>
- O’Keefe, Tim. “Hedonistic Theories of Well-Being in Antiquity.” In *Handbook of the Philosophy of Well-Being*. Edited by Guy Fletcher. Routledge, 2016
- Koen, Avraam. *Ατομα Ηδονή Αρετή. Η Φιλοσοφία του Επίκουρου*. Μετ. Στυλιανός Δημόπουλος, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Θύραθεν, 2005.
- Konstan, David. "Epicurus." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edited by Edward N. Zalta. Summer 2018 Edition. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/epicurus>.
- Rist, M. John. *Epicurus: An Introduction*. London: Cambridge University Press, 1972.
- Federico Testa, and Matthew Dennis, “Pleasure and Self-Cultivation in Guyau and Nietzsche,” *The Agonist* 10, no.2 (2017): 106, https://www.academia.edu/32478090/Pleasure_and_Self-Cultivation_in_Guyau_and_Nietzsche
- Tsouna, Voula. “Epicurean Preconceptions.” *Phronesis* 61 (2016): 160-221.